

IKTISAT

<https://www.youtube.com/watch?v=JP7KPaQS0tM>

<https://www.youtube.com/watch?v=NtsugWxIIRE>

Hazirlik Sorulari

1. Cimrilik, israf ve iktisat kelimelerini tanımlayınız.
2. Sadaka verirken iktisat edilir mi? Olcu ne olmalıdır?
3. Insana iktisadi ogerten en onemli ibadet hangisidir? Nicin?

En'am/141- Asmalı ve asmasız (üzüm) bahçeleri, hurmaları, ürünleri çeşit çeşit ekinleri, zeytinleri ve narları, birbirine benzer ve benzemez biçimde yaratan O'dur. Her biri meyve verince meyvesinden yiyin, hasat günü de hakkını (zekat ve sadakasını) verin; ama israf etmeyin, çünkü O, israf edenleri sevmez.

Araf/ 31- Ey Âdemoğulları! Her mescide gidişinizde güzel giysilerinizi giyin ve yiyin, için, fakat israf etmeyin, Çünkü Allah israf edenleri sevmez.

İsra/29- Elini boynuna asıp bağlama (cimri olma), hem de onu büsbütün açıp saçma (israf etme); aksi halde kınanmış olursun ve eli boş açıkta kalırsın.

Yasin/19- Peygamberler de şöyle cevap verdiler: "Sizin uğursuzluğunuz beraberinizdedir. Size öğüt verildi diye mi (uğursuzluğa uğradınız)? Doğrusu siz israfı âdet etmiş bir kavimsiniz."

Zümer/ 53- De ki: "Ey haddi aşarak nefislerine karşı israf etmiş olan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir."

HADİS...

* Ukbe İbnu Âmir (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ehline takı ve ipeği yasakladı ve: "Eğer sizler cennet takılarını ve cennetin ipeğini seviyorsanız, bunları dünyada takınıp giymeyin" buyurdu." Nesâi'nin İbnu Ömer'den yaptığı bir diğer rivâyette: "Resulullah, altın takınmayı, mukatta yani az bir parça olmak kaydıyla tecviz etti" denilmiştir. Mukatta: Az bir şey demektir, kulağın üst kısmına takılan küçük halka, kadın yüzüğü gibi. İsrâf, kibir ve zekât vermekten kaçınmak gibi durumları mekruh addetmiştir.

* Hz. Cabir radiyallahu anh anlatıyor: "Ben çarşıdan et almış hamala vermiş eve dönüyordum. Hz. Ömer radiyallahu anh yolda bana yetişip: "Bu da ne?" diye sordu. "Canımız et çekmişti, gidip bir dirhemlik et satın aldım" dedim. Bunun üzerine: "Canın bir şey çektiğin gidip ondan alıyor musun? Herkese, israf olarak, canının her istediğini yemesi yeter!" diye çıkıştı."

* Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün: "Halınız var mı?" diye sordular. "Bizde halı da nasıl olsun?" dedim. "Şurası muhakkak ki o da olacak!" buyurdular. Nitekim dediği gibi oldu. Gün geldi ben hanımına (israf ve mekruh addettiğim için): "Şu halını benden bari uzak tut!" diye çıkıştığım vakit: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Sizlerin de halıları olacak!" dememiş miydi?" diye karşılık verdi."

* Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihî anlatıyor: "Bir adam Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ben fakirim, hiçbir şeyim yok, üstelik bir de yetimim var!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Yetimin malından ye! Ancak bunu yaparken ne israfa kaç, ne aceleci ol, ne de kendine mal et" buyurdular."

* İbnu Amr İbni'l-As radiyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yiyiniz, tasadduk ediniz, giyiniz. Fakat bunları yaparken israfa ve tekebbüre kaçmayınız."

* İbnu Ömer radiyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm abdest alan bir adam görmüştü: "İsraf etme! İsraf etme!" buyurdular."

* Abdullah İbnu Amr radiyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, abdest almakta olan Sa'd'a uğramıştı: "Bu israf da ne?" buyurdular. Sa'd: "Abdestte dahi israf olur mu?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet! cevabını verdi, akan bir nehir üzerinde olsan bile!"

* Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her iştiha duyduğunu yemen israftandır."

PIRLANTA SERİSİ...

Tükenmeyen hazine: İktisat

İktisat; haddi aşmamak, aşırı gitmemek, gereğinden az veya çok harcamaktan kaçınmak, itidal ile hareket etmek ve orta yolu tutmak manalarına gelmektedir.

İktisadın zıddı israftır. İsraf ise; lüzumsuz yere harcamak, istihlâkta (tüketimde) aşırı gitmek, gereğinden fazla yiyip içmek ve Cenâb-ı Hakk'ın lutfettiği nimetleri boş yere sarf etmek demektir.

İZZET VESİLESİ VE ZİLLET SEBEBİ

İslamiyet, hem yeme-içme, giyim-kuşam, araba, ev ve eşya gibi maddî ihtiyaçları karşılarken hem de ihsan-ı İlahî olarak verilen her türlü rızıktan istifade ederken aşırılıktan kaçınmayı ve orta yoldan ayrılmamayı emretmiş; savurganlık hastalığından, şatafat tutkusundan ve lüks arayışından kaynaklanan israfın her çeşidini yasaklamıştır.

İktisat, her şeyden önce manevî bir şükürdür; çünkü muktesid insan, Mün'im-i Hakiki'ye ve dolayısıyla O'nun verdiği nimetlere karşı hürmet hisleriyle dolar, onların ardındaki rahmet-i İlâhiyeyi daha iyi kavrar; Rezzak-ı Hakiki'yi bilmenin hâsıl ettiği ulvî duygular sayesinde nimetlerden daha derin lezzet duyar; kendisine bahşedilen o kıymetli hediyeleri boşa harcamaktan kaçınır, onları ihtiyaç miktarınca kullanır. Böylece, hem bir manada bedenine kesintisiz perhiz yaptırdığı ve itidal üzere yaşadığı için hep sıhhatli kalır, hem Cenâb-ı Hakk'ın verdiklerine kanaat ederek onları dengeli kullandığından başkalarının eline bakma zilletinden kurtulup izzetini korur, hem de bu manevî şükürüne bir mükâfat olarak, hakkında bir bereket vesilesine dönüşen iktisat sayesinde, devamlı ziyade nimetlere kavuşur.

İsraf ise, nimetlere ve onları gönderene karşı saygısızlık olduğu gibi, kanaatsizlik, hırs ve zillet misillü marazların da menşeidir. Zira müsrif adam, İlahî takdire ve alın teriyle elde ettiğine razı olmaz, sürekli daha fazlasını ister; hiç şükretmez, daima şekvada bulunur; helal rızkını az bulur, gayr-ı meşru olup olmadığına aldırmadan daha külfetsiz ve daha çok kazancın peşine düşer, hatta o yolda izzet ve haysiyetini dahi feda eder. Bu itibarla, iktisat, nimetlerin artarak devam etmesinin ve izzetle yaşamanın önemli bir vesilesi olduğu gibi, israf da bereketin kesilmesinin ve zillete düşmenin mühim bir sebebidir.

ŞEYTANIN KARDEŞLİĞİ

İktisat eden insan, Allah'ın hoşnutluğuna ve Hak dostluğuna yürüyen bahtiyar bir kuldur; müsrif kimse ise, israf yolunda sadece İblis'in arkadaşlığını bulur, şeytanlara kardeş olur. Nitekim "Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, ama sakın saçıp savurma. Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabb'ine karşı pek nankördür." (İsrâ, 17/26-27) mealindeki ayet-i kerime bu hakikati ifade etmektedir.

Evet, Kur'an-ı Kerim saçıp savurmayı yasaklamakta ve savurganlığı şeytanî bir sıfat olarak anlatmaktadır. Saçıp-savurmanın az ya da çok harcama ile değil, harcamanın yapıldığı yerle alâkası vardır; bu açıdan, saçıp savurmadan maksat, "doğru olmayan yerlere harcamada bulunmak"tır. İslam âlimlerine göre, bir insan bütün malını-mülkünü Allah yolunda infak etse de savurganlık yapmış sayılmaz; fakat gayr-ı meşru bir iş için sadece birkaç kuruş da harcasa yine "saçıp savurmuş" kabul edilir.

Nasıl ki, şeytan onca nimeti görmezlikten gelmiş, şükürle mukabelede bulunacağına hep şikâyet etmiş, hakkına razı olmayıp büyük bir hırsıyla daha fazlasını istemiş ve bütün ilahî ihsanları suiistimal ederek haddini bütün bütün aşmıştır; işte savurgan kimseler de, nankörlüklerinden dolayı mazhar oldukları nimetleri küçümsemekte, onlara şükürle değil de şekva ile mukabele etmekte, kıymetini bilemedikleri nimetleri gayr-ı meşru ve faydasız işler için rahatça saçıp savurmakta ve dolayısıyla küfran-ı nimet, nankörlük, haddi aşma ve israf çizgisinde İblis'e yoldaş, şeytanlara kardeş olmaktadır.

ORTA YOL

Oysa İslam savurganlıkla eli sıkılık arasında bir orta yol göstermiş, nimetlerin kadrini bilip onlara şükürle mukabele etmek gerektiğini belirtmiş ve şükürün esasını da "insana bahşedilen duygu, düşünce, âzâ ve cevârihi yaratılış gayeleri istikametinde kullanmak" şeklinde tarif etmiştir. Bu itibarla, inanan insanlar, bir taraftan saçıp savurmaktan uzak kalmalı, diğer yandan da, asla cimri olmamalı; israftan kaçınmalı ama Hak yolunda infakta bulunmaya da can atmalı ve kendilerine bahşedilen bütün nimetleri Cenâb-ı Hakk'ın rızasına ulaşmak için birer vesile olarak kullanmalıdırlar.

Kur'an-ı Kerim, işte bu orta yola ve müstakim çizgiye işaret etmiş; "Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma ki herkes tarafından ayıplanan, kaybettiklerine hasret çeken bir hale düşmeysin." (İsrâ, 17/29) buyurmuştur. Ayrıca, "Rahman'ın o has kulları, harcamalarında ne israf eder ne de eli sıkı davranırlar; bu ikisinin arasında bir denge tuttururlar." (Furkan, 25/67) diyerek seçkin kulların bu önemli vasfına vurguda bulunmuştur.

Baştan beri ima edildiği üzere, israf kavramını sadece yiyecek-içecek, mal-mülk ve maddî imkânlarla alâkalı olarak düşünmemek gerekir. İsrafın çerçevesini daha geniş tutmak ve maddî-manevî her türlü nimetin yaratılış gayesine ters kullanılmasını ve boşu boşuna harcanmasını savurganlık olarak değerlendirmek icap eder. Dolayısıyla, giyim-kuşamda, içinde oturulan binada ve evin tefrişinde olduğu gibi, zaman vesağlıkmişillü nimetlerin kadrinin bilinmeyişinde de israf söz konusudur.

- İslamiyet, hem maddî ihtiyaçlarımızı karşılarlarken hem de ihsan-ı İlahî olarak verilen her türlü rızıktan istifade ederken aşırılıktan kaçınmayı ve orta yoldan ayrılmamayı emretmiştir.

- İnsan, Cenâb-ı Hakk'ın verdiklerine kanaat ederek onları dengeli kullandığında hem başkalarının

eline bakma zilletinden kurtulup izzetini korur hem de nimetler ziyadeleşir.

- İslam savurganlıkla eli sıkılık arasında bir orta yol göstermiş, nimetlerin kadrini bilip onlara şükürle mukabele etmek gerektiğini belirtmiştir.

Kaynak: [Tükenmeyen hazine: İktisat](#)

Soru: Tarihî hâdiselerin tekerrürü zaviyesinden dünyada cerayan eden olaylara yaklaştığımızda karşımıza nasıl bir tablo çıkıyor? Lütfeder misiniz?

...Evet, bugün bütün dünyaya israf hakimdir. Tabii ki, israfın hakim olduğu yerde kaybedilmesi muhakkak ve mukadder olan bazı önemli dinamikler de olacaktır.. ve işte o dinamikleri yitirmek de dünyayı buhrandan buhrana sürüklemektedir. Eskiden insanlar “Kût-u lâ yemût”la yaşarlardı. (Kût-u lâ yemût, ölmeyecek kadar bir şeyle iktifa etmek, demektir.) Eskilerin aldıkları gıdadan, giydikleri elbiselere, ondan da kullandıkları eşyaya kadar bu herşeyde bir ölçüydü. Onlar, daha ziyade “gaye-i hayal”leri açısından, duygu, düşünce ve kültürleriyle zengin olmayı tercih ederlerdi. Bugün ise mes’ele tamamen tersine dönmüştür.

İsraf, Allah’ın nimetlerinin kadrini, kıymetini bilmeme, onları ulu orta saçıp savurma demektir. Zaten şimdilerde ona “savurganlık” diyorlar. Bir yerde israfın hayat bulması orada “kaht” denilen kıtlığın boy göstermesini de beraberinde getirir. Bu bazen bereketin kesilmesi şeklinde tezahür eder ki, Bediüzzaman Hazretleri bu mes’eleyle temas ederken, aynı noktaya parmak basar ve “iktisad sebeb-i bereket, israf ise bereketin kesilmesine vesiledir” der.

Dünyanın içinde bulunduğu buhranla ilgili sebepleri sıralayıp çoğaltmak mümkündür. Ancak, biz burada konuya başka bir zaviyeden yaklaşmayı düşündüğümüz için şimdilik bu sebepler üzerinde fazla durmayacağız.

Evet, dünya yeniden bir manevî buhran arenasına itildi. Bu bir tarihî tekerrürdür. Ve zannediyorum mes’eleyle tarihî tekerrürlerin mânâ ve mahiyetini kavrayarak yaklaşmak daha yararlı olacaktır...¹

ORUÇ, İKTİSADI ÖĞRETİR

Oruç, insanlara iktisadî öğreten önemli bir disiplindir. İsteddiği şeyi ve aklına geldiği zaman, hiçbir sınırlama getirilmeden yapmaya alışık bir insan, oruçlu olduğu zaman mecburen onu yapmayacaktır. Meselâ, her aklına estiği zaman yemek yiyen, maddî olarak vücûdunun arzularına boyun eğen insan, oruçlu olduğunda mecburen akşamın olmasını bekleyecek, dolayısıyla da bu bekleyiş sayesinde o, iktisat etmeyi öğrenecek ve sorumsuzca yaşamaktan uzaklaşmış olacaktır.²

İSRAF

Nasıl ki yemede, içmede, yatmada, konuşmada israf haram sayılmış; cismanî zevkler mevzuunda da israf ve aşırılıklar, insanı, dünyevi- uhrevî bir kısım mahrumiyetlere maruz bırakabilir.

Yemekte israf günah, suda israf günah, hatta ibadet ü taat için abdest almada suyu fazla kullanma günahdır. Bu hususlarda ölçü, sadece ihtiyacı giderme olmalıdır. Bu açıdan bu türlü durumlarda dengeyi kaybetme ve israfa girme ahirette önemli bir kayıp vesilesi olabilir. Kulluk sürekli sorumluluk demektir ve oldukça zor bir meseledir. Ömür nihayet 60-70 senedir; başladığı

¹ Prizma 1, s:51

² Fasıldan Fasıla 2, s:251

gibi biter... sonra dönüp bir gün size sorarlar, ne kadar yaşadınız? Kur'an'ın ifadesiyle: "bir gün veya bir günün parçası kadar" deyiverirsiniz.

Zannediyorum hayatı israf edenler ötede geriye bakıp çok utanacak ve "Allah Allah! Meğer ömür denen şey bir damla imiş; biz Allah'ın bize verdiği o imkanları hep o damlanın içine sıkıştırmış, deryayı damlada hapsetmiş ve güneşi zerrenin içinde öldürmüştük" deyip inkisarla iki büklüm olacaktır.

...Bizim için dezavantaj yanlardan birisi, günümüzde pek çok çürük insan olduğundan, bazılarımız hep çürüklere bakıp "çok şükür bende sağlam yanlar var" deyip teselli olmamızdır. Oysaki, ortada Sahib-i Hakikat tarafından verilen ölçüler var. Ayrıca, ibadet ü taat, takva, zühd, incelik açısından hep üstümüzdekilere bakacağımıza, hep aşağıdakilere bakıp teselli aramaktayız.³

RİSALE...

Iktisad Risalesi

Birinci Nükte

Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukabilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıttır, nimete karşı hasâretli bir istihfaftır. İktisat ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır.

Evet, iktisat hem bir şükr-ü mânevî, hem nimetlerdeki rahmet-i İlâhiyeye karşı bir hürmet, hem katî bir surette sebep-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medar-ı sıhhat, hem mânevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebep-i izzet, hem nimet içindeki lezzeti hissetmesine ve zâhiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzeti tatmasına kuvvetli bir sebeptir. İsrâf ise, mezkûr hikmetlere muhalif olduğundan, vahîm neticeleri vardır.

İkinci Nükte

Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray suretinde ve muntazam bir şehir misalinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zâikayı bir kapıcı, âsâb ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi, kuvve-i zâika ile merkez-i vücuttaki mide ile bir medar-ı muhabereleridir ki, ağza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mideye lüzumu yoksa "Yasaktır" der, dışarı atar. Bazen da, bedene menfaati olmamakla beraber, zararlı ve acı ise, hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

İşte, madem ağızdaki kuvve-i zâika bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşiş nevinden ancak beş derecesi muvafık olur, fazla olamaz. Tâ ki, kapıcı gururlanıp, baştan çıkıp, vazifeyi unutup, fazla bahşiş veren ihtilâlcileri saray dahiline sokmasın.

İşte, bu sırta binaen, şimdi iki lokma farz ediyoruz. Bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddî maddeden hediye kırk para, diğer lokma en âlâ baklavadan on kuruş olsa; bu iki lokma, ağza girmeden, beden itibarıyla farkları yoktur, müsavidirler. Boğazdan geçtikten sonra, ceset beslemesinde yine müsavidirler. Belki, Bazen kırk paralık peynir daha iyi besler. Yalnız, ağızdaki kuvve-i zâikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için kırk paradan on kuruşa çıkmak ne kadar mânâsız ve zararlı bir israf olduğu kıyas edilsin.

Şimdi, saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşiş vermek, kapıcıyı baştan çıkarır. "Hâkim benim" der. Kim fazla bahşiş ve lezzet verse onu içeriye sokacak, ihtilâl verecek, yangın çıkaracak. "Aman, doktor gelsin, hararetimi teskin etsin, ateşimi söndürsün" dedirmeye mecbur edecek.

İşte, iktisat ve kanaat, hikmet-i İlâhiyeye tevfik-i harekettir; kuvve-i zâikayı kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşiş verir. İsrâf ise, o hikmete zıt hareket ettiği için çabuk tokat yer, mideyi

³ Fasıldan Fasıla 4, s:81

karıştırır, iştihâ-yı hakikîyi kaybeder. Tenevvü-ü et'imededen gelen sun'î bir iştihâ-yı kâzibe ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder.

Üçüncü Nükte

Sabık İkinci Nüktede, "Kuvve-i zâika kapıcıdır" dedik. Evet, ehl-i gaflet ve ruhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezzüzü hatırı için isrâfâta ve bir dereceden on derece fiyata çıkmamak gerekir.

Fakat, hakikî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatin ve ehl-i kalbin kuvve-i zâikası, Altıncı Sözdeki muvazenede beyan edildiği gibi, kuvve-i zâikası rahmet-i İlâhiyenin matbahlarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zâikada taamlar adedince mizancılarla nimet-i İlâhiyenin envânını tartmak ve tanımak, bir şükr-ü mânevî suretinde cesede, mideye haber vermektir. İşte, bu surette kuvve-i zâika yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, ruha, akla dahi baktığı cihetle, midenin fevkinde hükmü var, makamı var. İsrâf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükrâniyeyi yerine getirmek ve envâ-ı niam-ı İlâhiyeyi hissedip tanımak kaydıyla ve meşru olmak ve zillet ve dilencilige vesile olmamak şartıyla, lezzetini takip edebilir. Ve o kuvve-i zâikayı taşıyan lisanı şükürde istimal etmek için leziz taamları tercih edebilir. Bu hakikate işaret eden bir hadise ve bir keramet-i Gavsîye:

Bir zaman, Hazret-i Gavs-ı Âzam (k.s.) Şeyh Geylânî'nin terbiyesinde, nazdar ve ihtiyare bir hanımın birtek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyare, gitmiş oğlunun hücreğine, bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmek yiyor. O riyazattan zaafiyetiyle, validesinin şefkatini celb etmiş. Ona acımış. Sonra Hazret-i Gavs'ın yanına şekvâ için gitmiş. Bakmış ki, Hazret-i Gavs, kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş:

"Yâ Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor; sen tavuk yersin!"

Hazret-i Gavs tavuğa demiş: "Kum biüznillâh!" O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mutemet ve mevsuk çok zatlardan, Hazret-i Gavs gibi kerâmât-ı harikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zâtın bir kerameti olarak, mânevî tevatürle nakledilmiş. Hazret-i Gavs demiş: "Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yesin."

İşte, Hazret-i Gavs'ın bu emrinin mânâsı şudur ki: Ne vakit senin oğlun da ruhu cesedine, kalbi nefsine, akli midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit leziz şeyleri yiyebilir.

Dördüncü Nükte

"İktisat eden, maişetçe aile belâsını çekmez" meâlindeki لايعول من اقتصد hadis-i şerifi sırrıyla, iktisat eden, maişetçe aile zahmet ve meşakkatini çok çekmez.

Evet, iktisat katî bir sebab-i bereket ve medar-ı hüsn-ü maişet olduğuna o kadar katî deliller var ki, had ve hesaba gelmez. Ezcümle, ben kendi şahsımda gördüğüm ve bana hizmet ve arkadaşlık eden zatların şahadetleriyle diyorum ki:

İktisat vasıtasıyla Bazen bire on bereket gördüm ve arkadaşlarım gördüler. Hattâ dokuz sene (şimdi otuz sene) evvel benimle beraber Burdur'a nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefaletle düşmemekliğim için, zekâtlarını bana kabul ettirmeye çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: "Gerçi param pek azdır. Fakat iktisadım var, kanaate alışmışım. Ben sizden daha zenginim." Mükerrer ve musırrâne tekliflerini reddettim. Câ-yı dikkattir ki, iki sene sonra, bana zekâtlarını teklif edenlerin bir kısmı, iktisatsızlık yüzünden borçlandılar. Lillâhilhamd, onlardan yedi sene sonra, o az para, iktisat bereketiyle bana kâfi geldi, benim yüz suyumu döktürmedi, beni halklara arz-ı hâcete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan "nâstan istiğnâ" mesleğini bozmadı.

Evet, iktisat etmeyen, zillete ve mânen dilencilige ve sefalete düşmeye namzettir. Bu zamanda isrâfâta medar olacak para çok pahalıdır. Mukabilinde Bazen haysiyet, namus rüşvet alınıyor. Bazen mukaddesât-ı diniye mukabil alınıyor, sonra menhus bir para veriliyor. Demek, mânevî yüz lira zararla maddî yüz paralık bir mal alınır.

İktisat, sebab-i izzet ve kemal olduğuna delâlet eden bir vakia:

Bir zaman, dünyaca sehâvetle meşhur Hâtem-i Tâî, mühim bir ziyafet veriyor. Misafirlerine gayet fazla hediyeler verdiği vakit, çölde gezmeye çıkıyor. Bakar ki, bir ihtiyar fakir adam, bir yük dikenli çalı ve gevenleri beline yüklemiş, cesedine batıyor, kanatıyor. Hâtem ona dedi:

"Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; beş kuruşluk çalı yüküne bedel beş yüz kuruş alırsın."

O muktesit ihtiyar demiş ki: "Ben bu dikenli yükümü izzetimle çekerim, kaldırım; Hâtem-i Tâî'nin minnetini almam."

Sonra Hâtem-i Tâî'den sormuşlar: "Sen kendinden daha civanmert, aziz kimi bulmuşsun?"

Demiş: "İşte o sahrâda rast geldiğim o muktesit ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmert gördüm."

Beşinci Nükte

Cenâb-ı Hak, kemâl-i kereminden, en fakir adama en zengin adam gibi ve gedâya, yani fakire, padişah gibi, lezzet-i nimetini ihsas ettiriyor. Evet, bir fakirin, kuru bir parça siyah ekmekten açlık ve iktisat vasıtasıyla aldığı lezzet, bir padişahın ve bir zenginın israftan gelen usanç ve iştahsızlıkla yediği en âlâ baklavadan aldığı lezzetten daha ziyade lezzetlidir.

Câ-yı hayrettir ki, bazı müsrif ve mübezzir insanlar, böyle iktisatçıları hisset ile itham ediyorlar. Hâşâ! İktisat, izzet ve cömertliktir. Hisset ve zillet, ehl-i israf ve tebzîrin zâhirî merdâne keyfiyetlerinin içyüzüdür. Bu hakikati teyid eden, bu risalenin telifi senesinde Isparta'da hücrede cereyan eden bir vakia var. Şöyle ki:

Kaideme ve düstur-u hayatıma muhalif bir surette, bir talebem iki buçuk okkaya yakın bir balı, bana hediye kabul ettirmeye ısrar etti. Ne kadar kaidemi ileri sürdüm, kanmadı. Bilmeceburiye, yanımdaki üç kardeşime yedirmek ve Şâbân-ı Şerif ve Ramazan'da o baldan iktisatla otuz kırk gün üç adam yesin ve getiren de sevap kazansın ve kendileri de tatlısız kalmasın diyerek, "Alınız" dedim. Bir okka bal da benim vardı. O üç arkadaşım, gerçi müstakim ve iktisadı takdir edenlerdendi. Fakat, her ne ise, birbirine ikram etmek ve herbiri ötekinin nefsinı okşamak ve kendi nefsinı tercih etmek olan, bir cihette ulvî bir hasletle iktisadı unuttular. Üç gecede iki buçuk okka balı bitirdiler. Ben gülererek dedim: "Sizi otuz kırk gün o bal ile tatlandırıcaktım. Siz otuz günü üçe indirdiniz. Afiyet olsun!" dedim. Fakat ben, kendi o bir okka balımı iktisatla sarf ettim. Bütün Şâban ve Ramazan'da hem ben yedim, hem, lillâhilhamd, o kardeşlerimin herbirisine iftar vaktinde birer kaşık verip, mühimsevaba medar oldu. Benim halimi görenler, o vaziyetimi belki hisset telâkki etmişlerdir. Öteki kardeşlerimin üç gecelik vaziyetlerini bir civanmertlik telâkki edebilirler. Fakat, hakikat noktasında, o zâhirî hisset altında ulvî bir izzet ve büyük bir bereket ve yüksek bir sevap gizlendiğini gördük. Ve o civanmertlik ve israf altında, eğer vazgeçilmeseydi, bir dilencilik ve gayrın eline tamahkârâne ve muntazîrâne bakmak gibi, hissetten çok aşağı bir hâleti netice verirdi.

Altıncı Nükte

İktisat ve hissetin çok farkı var. Tevazu, nasıl ki ahlâk-ı seyyieden olan tezellülden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memdûhadır. Ve vakar, nasıl ki kötü hasletlerden olan tekebbürden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memdûhadır. Öyle de, ahlâk-ı âliye-i Peygamberiyeden olan ve belki kâinattaki nizam-ı hikmet-i İlâhiyenin medarlarından olan iktisat ise, sefillik ve bahillik

ve tamahkârlık ve hırsın bir halitası olan hisset ile hiç münasebeti yok. Yalnız sureten bir benzeyiş var. Bu hakikati teyid eden bir vakıa:

Sahabenin Abâdile-i Seb'a-i meşhuresinden olan Abdullah ibni Ömer Hazretleri ki, Halife-i Resulullah olan Faruk-u Âzam Hazret-i Ömer'in (r.a.) en mühim ve büyük mahdumu ve Sahabe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zât-ı mübarek çarşı içinde, alışverişte, kırk paralık bir meseleden, iktisat için ve ticaretin medarı olan emniyet ve istikameti muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir Sahabe ona bakmış. Rû-yi zeminin halife-i zîşânı olan Hazret-i Ömer'in mahdumunun kırk para için münakaşasını acip bir hisset tevehhüm ederek, o imamın arkasına düşüp, ahvâlini anlamak ister.

Baktı ki, Hazret-i Abdullah hane-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi, ayrıldı, gitti. Sonra hanesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi, ayrıldı, gitti.

Uzaktan bakan o Sahabe merak etti. Gitti, o fakirlere sordu: "İmam sizin yanınızda durdu, ne yaptı?"

Herbirisi dedi: "Bana bir altın verdi."

O Sahabe dedi: "Fesühânallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde iki yüz kuruşu kimseye sezdirmeden, kemâl-i rıza-yı nefisle versin!" diye düşündü. Gitti, Hazret-i Abdullah ibni Ömer'i gördü, dedi:

"Ya imam, bu müşkülümü hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın."

Ona cevaben dedi ki: "Çarşıdaki vaziyet iktisattan ve kemâl-i akıldan ve alışverişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadakatin muhafazasından gelmiş bir hâlettir, hisset değildir. Hanemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve ruhun kemâlinde gelmiş bir hâlettir. Ne o hissettir ve ne de bu israftır." İmam-ı Âzam, bu sırra bir işaret olarak لَا إِسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْإِسْرَافِ demiş. Yani, "Hayırda ve ihsanda-fakat müstehak olanlara-israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur."

İktisatsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dairede müşahede ettim. Şöyle ki:

Ben, dokuz sene evvel mübarek bir şehre geldim. Kış münasebetiyle o şehrin menâbi-i servetini göremedim. Allah rahmet etsin, oranın müftüsü birkaç defa bana dedi: "Ahalimiz fakirdir." Bu söz benim rikkatime dokundu. Beş altı sene sonraya kadar, daima o şehir ahalisine acıyordum. Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi. "Fesühânallah," dedim. "Bu bağların mahsulâtı, şehrin hâcetinin pek fevkindedir. Bu şehir ahalisi pek çok zengin olmak lâzım gelir." Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatlerin derkinde bir rehberim olan bir hatıra-i hakikatle anladım: İktisatsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menâbi-i servetle beraber, o merhum müftü "Ahalimiz fakirdir" diyordu. Evet, zekât vermek ve iktisat etmek, malda bittecrübe sebab-i bereket olduğu gibi, israf etmekle zekât vermemek, sebab-i ref-i bereket olduğuna hadsiz vakiat vardır.

İslâm hükemasının Eflâtun'u ve hekimlerin şeyhi ve filozofların üstadı, dâhi-i meşhur Ebu Ali ibni Sina, yalnız tıp noktasında, كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا âyetini şöyle tefsir etmiş. Demiş: ilm-i tıbbî iki satırla topluyorum. Sözü'n güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme. Şifa hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye, nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemektir.

NÜKTELER

İKTİSADIN MAKBULÜ, VARKEN YAPILANDIR

Ömer bin Abdülaziz'in ileri derecedeki zühd ve takvasını cimrilikle karıştıran bazıları:

-Ey müminlerin emiri! Siz bütün salahiyetler elinizde bulunan bir halifesiniz. İstedığınız gibi giyinir, kuşanabilirsiniz, diyerek onun bu derece mütevazi yaşayışının sebebini sordular.

Ömer bin Abdülaziz, onlara şu cevabı verdi:

-İktisadın efdali, varlık zamanında olanıdır.

Affin efdali de, ceza vermeye muktedirken yapılandır.⁴

AZ FAKAT ÖZ KONUŞABİLME

Tefsir hocamız ders sonlarında okuduğumuz yerleri yeniden hulasa ettirirdi. Bizler de biraz kendi acimizden, biraz da hocamızın karşısındaki sıkılganlığımızdan olacak ki iki kelimeyi bir araya getirip de rahatça dersin hulasasını yapamaz, bir sürü laf eder dururduk.

-Harü'l-kelam kale, ma dele! Derdi. Yani sözün hayırlısı kendi az, manası çok olanıdır, diyerek bizi az, fakat öz konuşmaya teşvik ederdi.

Şüphesiz ki ifadenin en sihirlisi de muhatabın idrakine göre ayarlanabilenidir. İmam-ı Azam Hazretleri de bu had seviyede görülmektedir. Kendisine itiraz maksadıyla pürhiddet gelenlerin, seviyelerine uygun şekilde aldıkları cevap yüzünden hiddetleri sönmüş, öfkeleri dinmiş olarak döndükleri anlaşılmaktadır.

Nitekim bir gün kendisine güvenenlerden bir gurup yine Hz. İmam'a müracaat ederek derler ki:

-Sen mihrabda imamın Fatıha okuyuşu, cemaate kafi gelir, demişsin, bu doğru değildir! İmamın okuyuşu cemaat hesabına nasıl geçer?

Hazret-i İmam sakin, muhatapların seviyesini tespitle meşgul. Meseleye ayet ve hadisle ispat etme tarafını düşünmez, sadece muhatabın seviyesini hesaba katarak sorar:

-Bu meseleyi sizin hepinizle ayrı ayrı mı görüşeyim, yoksa içinizden birini vekil seçeceğiniz de onunla mı konuşayım?

İtirazcılar düşündüler, her biri ilim ve irfanda kendisine güvenemediği için içlerinden en alim ve en ediblerini kendilerine sözcü olarak seçmeyi tercih ettiler:

-İşte bu zat bizim sözcümüzdür. Onunla bu mes'eleyi konuşabilirsin? Derler. İmam-ı Azam:

-Onu ilzam edersem sizi de ilzam etmiş olur muyum?

-Elbette. Çünkü biz onu vekil seçtik. Onun sözü bizim de sözümüz, onun müdafaası bizim de müdafaamızdır. O galip gelirse biz de galip geliriz.

Hazret-i İmam burada cevabı yetiştirir:

-İşte biz de mihraktaki imamı vekil seçtik. Onun okuyuşu cemaatin de okuyuşu, onun kıraati bizim de kıraatimizdir. Nitekim farkına varmadan bunu siz de kabul etmekte ve benimle konuşanı kendinize vekil olarak seçmiş olmaktadır!

O, bize her bakımdan imamdır! Konuşma usulünü de onu taklid edebiliriz.⁵

⁴ Mehmet Dikmen "Latifeler", s:36

⁵ Ahmet Şahin "Bir Oku Bin Düşün" s:126

DİL BAŞKA, KONUŞMA BAŞKA

Devenin dili bizim dilimizden çok daha büyük olduğu halde konuşmıyor. Demek ki dil başka, konuşma başkadır. Aynen göz ile görmenin farklı olması gibi. Dilde konuşmayı yaratan ancak Mütakellim-i Ezeli'dir.

Diğer hayvanattan farklı olarak bizim dilimize takılan bu mücevherat ve bize yapılan bu hususi lütuf, elbette ki müstehcen şarkılar söyleyelim, başkalarına hakaret edelim veya malayani sözler konuşalım diye değildir. Cenab-ı Hakk, Kur'an-ı Kerim'in de bize neleri konuşmamızı bildirmişse onları konuşacak ve neleri konuşmaktan men edilmişse dilimizi onlardan uzak tutacağız.⁶

HALİFENİN GÖMLEĞİ

Ömer ibni Abdülaziz, halifeliği zamanında, bir gün minberde, söylevle meşguldü. Minberin yakınında olan, bir grup halk, konuşması esnasında halifenin zaman zaman elini götürüp, gömleğini hareket ettirdiğini görüyorlardı. Bu hareket orada bulunan ve dinleyenlerin dikkatlerini celbetti. Hepsi kendi kendilerine, neden halifenin konuşma esnasında, elini gömleğine götürüp, hareket ettirdiğini soruyorlardı.

Toplantı tamamlanarak sona erdi. Araştırıldıktan sonra belli oldu ki halifenin, kendisinden öncekilerin Beytülmalinden yaptıkları israfı telafi etmek ve Müslümanların Beytülmalin gözetlemek için, bir taneden fazla gömleği olmadığı için yeni yıkanmış gömleğini tekrar aynısını giymişti şimdi de, daha çabuk kurusun diye, hareket ettiriyordu.⁷

Hayatı Yutan Büyük Girdap: İsrif ve Tüketim Psikolojisi

Dr. Hasan AYDINLI

İsrif ve tüketimin sınır tanımadığı günümüzde birçok fert, içine düştüğü girdapta batmaya devam ediyor. Boyutları göz önüne alındığında, insanlık tarihi boyunca israf ve tüketim çılgınlığının bu derece aşırı yaşandığı ikinci bir dönem herhalde olmamıştır. İnsanların günlük hayatında artık sıradan görülen birçok davranış, israfı ciddi derecede örnek oluşturmuş ve israf normalleştirilmeye başlanmıştır. Boşa geçen zamanlardan, gereksiz yere yanan ışıklara, lüzumsuz çalışan âletlerden, çöpe giden ekmeklere, fazladan alınan eşyalardan çizilip atılan kâğıtlara kadar yüzlercesi sayılabilecek bu davranışlar, israf ve tüketim girdabının ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Acaba bu durumun farkında mıyız? Yüce Yaratıcı'nın bahşettiği göz, kulak, dil gibi kıymetli organların yerinde kullanılmadığı zamanları da düşündüğümüzde israfın sınırlarını tespit etmek mümkün görünmüyor. Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) mealen; "Nehir kenarında bile abdest alıyor olsanız, suyu israf etmeyiniz." buyurmuştur (İbn Mace, Tahare 48). Ancak sadece suda değil kullandığımız her şeyde israf söz konusu olabiliyor. Rakamlara baktığımızda, israf ettiğimiz malzemelerle beraber, onların yetişmesi için gerekli kaynakları da boşa harcadığımız görülüyor. Meselâ 1 kg. pirincin yetişmesi için 2.000 ile 5.000 litre arasında su gerekmektedir. 1 kg buğdayın yetişmesi için 1.000, hayvanlarda 1 litre süt üretilmesi için 2.000 ile 4.000, 1 kg. şeker için 3.000, 1 kg kahve için 20.000 litre su gerektiği ortaya çıkarılmıştır.¹ Bu

⁶ Mehmet Kırkinci "Nükteler" s:12

⁷ Alexis Carl'in telif ettiği "Niyayis" adlı kitabın tercümesinin önsözü, Muhammed Taki Seriatî'nin kalemile, Sirket-i İntişar yayınları.

rakamları kısaca örneklendirirsek, bir tencere pilav pişirip attığımızda 2.000 litre suyu da israf etmiş oluyoruz (içindeki yağı hesaba dâhil etmedik). Enerjiden suya, yiyecektekenden kullandığımız eşyalara kadar israf kalemlerini artırabiliriz. **Türkiye’de bir yılda sadece enerjideki kaçak, kayıp ve yalıtım başlıkları altında toplanan israfın boyutu 15 milyar doları bulmaktadır.** Bununla birlikte farkına varıldığında alınacak tedbirlerle milyonlarca doları kurtarmak mümkün hâle geliyor. Kamuda enerji tasarruflu lâmba kullanılması ile yıllık 41 milyon TL’lik bir kazanç sağlandı. Geçen sene özel sektörde yapılan yalıtımlar ile 420 milyon TL tasarruf sağlandı. Fakat Türkiye’deki binaların hâlâ yüzde 85’i yalıtımsızdır. Bir başka problem de ekmek israfıdır. Türkiye’de her gün milyonlarca ekmek çöpe gitmektedir. **Boşa giden ekmeklerin yıllık maliyeti 8,2 milyon lirayı bulmaktadır.** Buna benzer birçok rakam verilebilir. Bunlar, fark edilen veya hesap edilebilen misâllerdir. Acaba günlük hayatımızda israfın yeri nedir? İsraf konusunda gereken hassasiyeti gösterebiliyor muyuz?

"İsraf" kelimesi semantik olarak 'gereksiz ve boş yere sarf edilen' her şeyi içine almaktadır; Türk Dil Kurumu'nun tarifinde, "gereksiz yere para, zaman, emek vb.ni harcama, savurganlık" olarak belirtilmiştir. Daha farklı bir ifade ile "yerinde ve faydalı kullanılmayan her şey" israf olarak değerlendirilebilir. Zamanı yerinde kullanmayıp vakti boşa harcamak, o nimetin kıymetini bilmeyerek savurganlık yapmak mânâsına gelir. Kalem yazı yerine boş çizgiler çizerek kullanmak israfa farklı bir misâldir. Yemek yemede ölçüyü kaçırmak israftır, vücudumuzdaki fazladan her bir gram yağ, ihtiyaç fazlası yemek yediğimizin bir göstergesi olabilir. Yüce dinimizin bu konuda çok net olan emirlerine baktığımızda; "Onlar ki harcadıkları zaman israf etmezler, cimrilik de yapmazlar, ikisi arası orta yolu tutarlar." (Furkan, 25/67) "Elini boynuna bağlı tutma (cimrilikten sakın) büsbütün de saçıp savurma; sonra kınanmış olursun, eli boş açıkta kalırsın." (İsra, 17/29) mealindeki âyetlerle ifade edilen orta bir yol görmekteyiz. Kur’ân-ı Kerîm’de geçen bir kavram daha vardır: Tebzîr. (İsra, 17/26) "Döküp saçmak" mânâsına gelen bu kelime, "meşrû olmayan yere yapılan harcama" demektir ve israfın daha ileri bir boyutudur. Neticede müminler bu konuda birçok yerde uyarılmakta ve onların israfa girmemeleri öğütlenmektedir.

İsrafın zararları birçok âyet ve hadîste anlatılmaktadır; bunun birçok hikmeti olabilir. Nefsin isteklerine boyun eğmiş, sadece tüketerek yaşayan kişilerin sayısı giderek artmaktadır. Buna bağlı olarak içtimaî hayattaki yaralar büyümektedir. İsraf ve aşırı tüketim sadece failine değil, cemiyete de ciddi darbeler vurmaktadır. Yüz milyonlarca insanın açlık ve sefalet içinde bulunduğu dünyamızda israf edilen her bir değerden mesul olduğumuz açıktır. **"Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir."** mealindeki hadîs-i şerîfi bilmek, buna rağmen vurdumduymaz bir şekilde israf ve tüketim çılgınlığına devam etmek ne kadar vahim bir durumdur. Muhterem F.G H.Efendi konuyla ilgili şunları söyler: **"Bugün israf, toplumun hemen her kesiminde büyük bir felâket hâlini almıştır. Çünkü lüks sayılabilecek pek çok eşya artık zarurî ihtiyaç maddesi telâkki edilmektedir. Öyle ki medeniyet, bedeviyete nispeten âdetâ hayatı birkaç kat ağırlaştırmış, insanı el emeği ve alın teriyle kazanıp helâl çizgide yaşayamaz hâle getirmiştir."**²

Üstad Bediüzzaman Hazretleri 19. Lem’a’da (İktisat Risalesi) israfın bir neticesinin de hırs olduğunu ifade ederek, hırsın 'sebeb-i hasaret'e, 'kanaatsizlik'e ve 'ihlâsın azalmasına ve amel-i uhreviyenin azalmasına' yol açacağını belirtmiş, kanaat etmenin ise iktisadî netice vereceğini beyan etmiştir. İsraf eden kişi hırs ile hareket ettiğinde maddî ve mânevî birçok zarar görecektir.³

Durumun farkına varıp israfı tanıyabilmek

Birçok fert, israf alışkanlığını normalleştirme eğilimine girer. Bu durum psikolojik bir savunma mekanizmasıdır. Bununla kendimizi kandırırız. Yaptığımız israfı normalleştirmek için "Olmazsa olmaz, buna ihtiyaç var, yapabileceğim bu, ben bunu hak ediyorum, bu kadardan bir şey olmaz, zaten boşa gidecekti, zaten eskimişti, artık yenisi gerekiyor, herkes böyle yapıyor..." gibi

düşünceleri kendimize perde yapmaya çalışırız. Bunların hepsinin hesabını vereceğimizin, ne kadar kendimizi kandırırsak kandıralım, israf ve tüketim girdabında bulunduğumuzun farkına varmamız gerekir. Savunma mekanizmalarında çoğu defa kişi kendi durumundan haberdar değildir.

İsrafı engellemenin birinci yolu, onu fark etmektir. Günümüzde birçok fert israfı fark edemez hâle gelmiş ve günlük hayatında iliklerine kadar işleyen bir israf kültürü içindedir. İhtiyaç ve lüzum olmadan sarf ettiğimiz her şeyin ve yerinde kullanılmayan her nimetin israf olduğunu fark ettiğimizde, hayatımızı yeniden gözden geçirecek ve boşa giden her şeye dur deme imkânını bulabileceğiz. İsrafın olduğu birçok evde sıradan hâle gelmiş davranışlara birkaç misal verelim: boş yere çöpe giden yiyecekler, başkalarından görülerek yapılan savurganlıklar, boşa giden enerji, vakit, malzeme, söz ve kapasite, sürekli çalışan elektronik eşyalar, hor kullanılan veya eskimeden değişen eşyalar...

İsraf eden, önce kendine zarar verir

Bazı davranışlarımızın bize fayda ve mutluluk getirdiğini düşünebiliriz. Sonunda mutluluk beklediğimiz bazı şeylerin aslında bize ciddi mânâda zarar veren unsurlar olduğunu fark etmeyebiliriz. İsfraf ve aşırı tüketim bu minvalde ele alınması gereken 'zararlı bir alışkanlıktır.' Saçıp savuran, elindeki imkân ve nimetleri yerli yerinde kullanmayan kişiler menfi bir davranış devridâimine girerler. Tüketerek mutlu olma alışkanlığı, kişinin kendi kendini imha etme sürecidir. Hiçbir tüketim malzemesinin insanı uzun süreli mutlu etmediği ortadadır. Tüketim daha fazla harcamayı, daha fazla harcama ise, lüks ve israfı beraberinde getirmektedir. İnsanlar tüketerek mutlu olma yolunu seçtiklerinde, çıkmaz sokağa girerler ve giderek kendilerine ve çevrelerine zarar vermeye başlarlar. Tüketimde aşırıya gitmek kişiyi zamanla mutsuzluğa ve sefaletle sürükler. İktisat etmeyen kişilerin belli bir süre sonra, hayatlarındaki bereketi kaybettikleri ve giderek zayıf düştükleri görülür. Lüks ve sefahat içinde bulunan ve bu tüketim psikolojisi ile ilelebet böyle kalacağını düşünen Batı dünyası ekonomik krizlerle boğuşmaktadır. Bitmez ve tükenmez zannedilen maddî değerlerin hepsi tükenmekte, güçlü devletler bile borç batağında perişan olmaktadır. O devletlerin perişan olmasında, yapılan ferdî hatalar, ölçsüz tüketim ve geri dönüşümü olmayan israf önemli bir yere sahiptir. Ferdin kendini tüketim ve israfa vermesi arz-talep ve kazanç dengesini bozmakta, önce cemiyeti oluşturan fertler fakirlik ve yoksulluk içine düşmekte, ardından da o fertlerin oluşturduğu milletler ve devletler iflâs etmektedir. F.G H.Efendi bu konuda şunları söyler: **İsraf, nimetlere ve onları gönderene karşı saygısızlık olduğu gibi, kanaatsizlik, hırs ve zillet misillü marazların da menşeidir. Zira, müsrif adam, ilâhî takdire ve alın teriyle elde ettiğine razı olmaz, sürekli daha fazlasını ister; hiç şükretmez, daima şekvâda bulunur; helâl rızkını az bulur, gayr-i meşru olup olmadığına aldırmadan daha külfetsiz ve daha çok kazancın peşine düşer, hattâ o yolda izzet ve haysiyetini dahi feda eder.**

İnsanın bitmek tükenmek bilmeyen tüketim ve harcama arzunu beşerî hiçbir zenginliğin karşılayamayacağı muhakkaktır. Sürekli tüketmeye teşvik edilen insanlık, tüketimin kaynağını bulmakta zorlanmakta, gelirinden daha fazla harcama yapmaktadır. Özellikle kredi kartı ile gereksiz yere borçlanmalar ve kendi kaynaklarını heba etme sonunda krize girmektedir. Hele hele bu israf misâllerini çoluk çocuğu ve ailesi ile birlikte yapıyorsa o zaman kendi aile fertlerini de bu menfi alışkanlığa yatkın hâle getirmektedir. Şükürsüz, sadece tüketen nesiller mutsuzluğa mahkûm olarak yetişir. Her anne-babanın kendi içinde bulunduğu bu menfî davranışı fark etmesi ve çoluk çocuğuna güzel örnek olması gerekir. Aksi hâlde kendi çocuklarımızın hayat boyu başlarına belâ olarak taşıyacakları kötü bir alışkanlığı öğretilmemiz kaçınılmazdır.

Çocuklara sürekli her istediğini almak, onların tüketen bir makine hâline gelmelerine sebep olabilir.

İsteğini engelleyebilmek, sabır ve kontrol hissi, iktisat etme alışkanlığını artıracaktır. Anne-baba çocuğuna iktisat alışkanlığını kazandırdığında onlara hayat boyu gerekli en önemli hususlardan birini hediye etmiş olacaktır. Çocuklar aile içinde iktisat konusunu, yerli yerinde harcamayı öğrenir. İsteddiği her şeyi elde etmeye alışan nesiller, israfın içine girip o girdapta boğulma riskini taşır. Bu konuda Hz. Ömer, oğlu Abdullah'ı bir gün et yerken görmüş ve: "Hayrola et mi yiyorsun?" diye sormuştu. Oğlu: "Evet canım çekmişti de..." deyince Hz. Ömer üzülmüş ve ona: "Demek sen öyle canının her çektiğini alıp yiyor musun? Bilmez misin ki Peygamberimiz: "İnsanın canının çektiği her şeyi yemesi de israftır." buyurmuştur." dedi (İbn Mace, Et'ime 51). Bu misâle baktığımızda meselenin ne kadar derin ve ince taraflarının olduğunu görüyor, hâlimizi tefekkür etme mecburiyetini hissediyoruz.

Kaynakları boş yere tüketiyoruz

Allah (celle celâlühü) kâinatı müthiş bir denge üzerinde yaratmıştır. Bu denge canlı ve cansız her şey için geçerlidir. Ahsen-i takvim suretinde yaratılan ve yeryüzünde halifelik sıfatı verilmiş insanın kendi çevresindeki imkânları hoyratça israf etmesi, tabiatın da dengesini bozmuştur. Boşa atılan her ürünün emek ve kaynak kaybına yol açtığı, o ürünün elimize ulaşıncaya kadar geçirdiği safhalar göz önüne alındığında biraz daha fark edilecektir. Bir dilim ekmek çöpe gittiğinde, o ekmekle beraber onu elde etmek için ekilen tohumluk buğdayın, çiftçinin emek ve çalışma süresinin, buğdayı un hâline getiren fabrikadaki enerjinin, çalışan işçinin emeğinin, unu fırına getirmek için yapılan faaliyetlerin, fırında yanan odunun ve onu almak için verilen paranın da boşa gittiğini fark etmemiz gerekiyor. Bu yazılanlar sadece fark ettiğimiz boşa giden emek ve gayretlerdir. Bu ürünün ortaya çıkmasında rol alan su, hava gibi unsurları da göz önüne aldığımızda, dünyada yaşayan bütün canlıların bu üründe hakkının olduğu düşünülebilir. Bunu bizim para ile alıyor olmamız meseleyi çözmez.

İsraf neticesi kaynakların tükenmesi ile birlikte baş gösterecek kısa ve uzun dönemli sıkıntıları tahmin etmek hiç kolay olmayacak. İsrafın boyutlarını bütün dünyada göz önüne aldığımızda, insanlığın ne kadar büyük bir çıkmazda olduğunu görürüz. Kendini tüketim ile mutlu eden kitleler, mânevî doyumsuzlukları neticesinde oluşan bu sıkıntıdan dolayı sadece kendilerine değil, bütün dünyaya zarar vermekteler. Aşırı tüketim ve israfın neticesinde 'kullanıp atmak' moda hâline gelmiş. Buna paralel olarak, ayakkabı tamircisinden terzilik mesleğine kadar insanları âdeta tasarruf ve iktisada çağırın meslekler yok olmaya yüz tutmuştur.

İsraf olmaması için, belli bir ölçü var mıdır?

İnsanlar dinimizin verdiği ölçüler dâhilinde hayatlarını sürdürürlerse israftan da korunmuş olurlar. Bu ölçüler, aşırı cimriliği ve aşırı savurganlığı doğru bulmayıp, harcamanın makul sınırlar içinde olmasını tavsiye etmektedir. **Bir davranış ve harcamadaki 'ihtiyaç' ve 'faydalı olma' önemli bir kriterdir.** Bir şey alacağımız zaman onun ihtiyacımız olup olmadığını veya bir davranış sergileyeceğimiz zaman onun faydalı olup olmadığını kontrol etmemiz gerekiyor. **Vicdanî muhasebe, davranışlara ayrı bir ayar getirir.** Harcamalarımızda nefsimizin evet dediği bir şeyi, vicdanî bir değerlendirmeye tâbi tutabilmeli ve ona göre karar vermeliyiz. Nefsanî istek ve arzuları esas aldığımızda israfın boyutları giderek artacaktır.

Sonuçta hayatımızı yeniden gözden geçirmeli, kendi davranışlarımızı kontrol etmeli, israfın her çeşidini fark ederek bunları birer birer hayatımızdan çıkarmalı, hayatı yutan bu büyük girdaptan kurtulmanın yollarını aramalıyız. Bu konuda çocuk eğitiminden, okullardaki müfredata, cemiyetteki bazı alışkanlıkların değişmesinden, tüketim kültürünün gözden geçirilmesine kadar çok boyutlu müdahaleler gerekmektedir.

İsraf ile Cimrilik Arasında Bir Orta Yol: İktisat

Dr. Muhsin TOPRAK

İnsan davranışları, benliğin derinliklerine yerleşen, kimisi soyaçekim yoluyla, kimisi de sonradan kazanılmış bir takım nitelikler doğrultusunda tezahür eder. Benliği donatan bu nitelikler dile döküldüğünde, insan hakkında değer yargısı anlamı taşır. Bunlardan bir kısmı olumlu, diğer bir kısmı da olumsuzdur. İnsanın çeşitli davranışlarıyla ilişki kurularak tasnif edildiğinde, bunlar genellikle üçer kavram halinde ifade edilir. Bunlardan ikisi ifrat ve tefriti, üçüncüsü de vasatı belirler. İnsanın ekonomik davranışlarıyla ilgili olarak dile getirilen israf, cimrilik ve iktisat kavramları bunlardan bir grubu oluşturur.

İsraf ve cimrilik rezilet/düşüklük, iktisat da fazilet/erdem sayılan niteliklerdendir. İsraf, dengesiz harcamak, saçıp savurmak, amaçsız veya gayrimeşru bir gaye için harcama yapmak, meşru bir yerde harcanması gerekenden fazlasını harcamak, haddi aşmak anlamlarına gelir. Bu manayı karşılayan diğer bir Kur'ânî tabir de tebzirdir. Dilimizde buna savurganlık denir. Cimrilik ise ihtiyaçları karşılamak için yeterince harcama yapmayıp kaynakları saklamak ve/veya malı hayır yolunda sarf etmekten kaçınmaktır. Kur'an'da yer alan şuh kelimesi birinci anlamı, buhl kelimesi ise, ikinci anlamı karşılar. Harcamalarda israf ile cimrilik arasında orta bir yol tutmak ise iktisat olarak adlandırılır.

Allah'ın (c.c.) Hoşuna Gitmeyen İki Davranış:

İsraf ve Cimrilik

Ekonomik kaynakların dengesizce kullanılması anlamına gelen israf ve cimriliğin her ikisi de Allah'ın hoşuna gitmeyen davranışlardandır. Dünyayı bütün nimetleriyle istifademize sunan Yüce Rabbimiz (c.c.), insanın dünyevi kaynakları dengeli kullanmasını emrettiği gibi, haddi aşır savurganlık yapmayı ve cimriliği de yasaklamış, hatta hem israf hem de cimrilik edenleri sevmediğini bildirmiştir.

A'raf suresinin 31. ayetinde "Ey Âdemoğulları, her mescide gidişinizde temiz ve güzel elbiselerinizi giyin. Yiyeceğin için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez" buyrulmaktadır. Al-i İmran suresinin 180. ayetinde ise "Allah'ın kendilerine bir lütuf olarak verdiklerine cimrice sarılanlar bunun kendileri için hayır olduğunu sanmasınlar. Kıyamet gününde, sarfında cimrilik ettikleri şeyler onların boyunlarına takılacaktır" denilmek suretiyle mallarını Allah yolunda sarf etmekte cimrilik edenlerin ahiretteki perişan halleri resmedilmektedir. Yine bu anlamda Nisa suresinin 36. ayetinde anne-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yolcuya, kölelere infak emredilmekte, 37. ayette ise Allah'ın, cimrileri, başkalarına cimriliği emredenleri ve Allah'ın kendilerine bağışladığı nimetleri gizleyenleri sevmediği, kesin ve ağır bir dille vurgulanmaktadır.

İhtiyaçları Gidermede Kullanılacak Kaynak Miktarı

Beşeri ihtiyaçlar iktisatçıların dediği gibi sınırsız değildir. Dolayısıyla ihtiyaçların tatmininde sınırsız kaynak kullanmak da gerekmez. Sınırsız olanlar arzu ve ihtiraslardır. İnsanlar arzu ve ihtiraslarını tatmin için ihtiyaçları karşılayacak şeylerden fazlasını isterler. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu hakikati, "İnsanoğlunun bir vadi dolusu malı olsa ikincisini ister" (Müslim, Zekât, 117) hadisiyle anlatmıştır.

İhtiyaçların karşılanması için yeterli seviyede kaynak kullanmak, iktisat; yeterli seviyenin üstüne

çıkma israf; imkânı olduğu halde ihtiyaç tatmininde yeterli seviyenin altında kalmak da cimriliktir. Bu, ibadetler için sarf edilen kaynakların kullanımı bile olsa böyledir. Bunun en güzel örneğini, abdest konusunda Hz. Peygamber'in yaptığı uyarı oluşturur. Bir defasında Hz. Peygamber (s.a.s.) Sa'd'e (r.a.) uğradı. Sa'd bu esnada abdest alıyordu. Resûlullah (s.a.s.), onun suyu aşırı kullandığını görünce "Bu israf da nedir?" diye sordu. Sa'd de, "Abdestte de israf olur mu?" dediğinde, Hz. Peygamber (s.a.s.), "Evet, hatta akmakta olan bir nehirden abdest alsan bile" şeklinde cevap verdi." (İbn Mâce, Tahare, 48) .

Ancak ihtiyaç denilince bundan sadece yeme, içme, giyme gibi şahsi ihtiyaçlar anlaşılmamalıdır. Dinî, millî, içtimaî, ailevî, meslekî temel görevlerin îfası için gerekli olan şeyler de bu ihtiyaç listesinin içine girer. İnsan bazen şahsi ihtiyaçlarını basit, ekonomik değeri düşük maddelerle karşılayabilecek iken, toplumsal kabuller, sosyal statüler gereği daha karmaşık, ekonomik yönden daha değerli maddeler kullanmak zorunda kalır. Bu ve benzeri durumlarda harcanan şeyler israf sayılmaz. Örneğin, insan basit ve ucuz kumaştan bir beze bürünmek suretiyle rtnebilir, bu bez örtünme ihtiyaını karşılayabilir. Ancak toplumsal kabuller, o topluma mensup insanların toplum içindeki yerlerine göre farklı giyinmelerini zorunlu kılar. Bu da fazladan kaynak harcamayı gerektirir ki, bu türden bir harcama israf kapsamında değerlendirilmez. Hatta rfn gerektirdiği şekilde ve sosyal statüye göre ihtiyaı karşılayacak özellikte giyinmemek cimrilik olarak mtala edilebilir. Bunun da ötesinde Allah'ın nimetlerini kulların kullanmaları O'nun hoşuna giden bir davranıştır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de bir hadis-i şeriflerinde "İsraf ve gösteriş olmaksızın yiyniz, giyniz, tasadduk ediniz. Allah verdiği nimeti kulunun üzerinde görmekten hoşlanır" (Buhari, Libas, 1) buyurarak bu hakikati dile getirir.

Yalnız hem kişisel anlayışlar, hem sosyal statüler, hem de toplumsal kabuller nazar-ı dikkate alındığında, ihtiyaç tatmininde sınırları belirsiz, çok geniş bir alan ortaya çıkartıyor ki, bu da ihtiyaç olmayacak pek çok maddenin ihtiyaç olarak algılanabileceği ya da ihtiyaın giderilmesinde dengesiz harcama olabileceği endişesine yol açıyor. Yeterli seviyenin ne kadar olacağına karar verecek olan akıldır. Akıl, anlayan, kavrayan hüküm veren tarafımız olduğu için, neyin israf, ne kadarının cimrilik olduğuna o hükmeder. Dolayısıyla burada akıl hakem konumundadır. Ancak aklın çok keyfi ve bencilce hüküm verebileceğini göz önünde bulundurursak bunu kayıtlayıcı bir başka unsura daha ihtiyaç vardır ki bu da vicdandır. Bu durumda insana bazen ihtiyaç gibi görünen, fakat toplumsal durumlar göz önüne alındığında insan vicdanını rahatsız eden hususlar olabilir. Dolayısıyla aklın israf olmadığına hükmettiği bir konuda vicdan tereffhe/rahat yaşamaya izin vermez. "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" hadis-i şerifi, vicdanın belirleyiciliğini ortaya koyar.

İnfakta İsrâf Olur mu?

İnfak, Allah yolunda veya Allah'ın rızasını kazanmak için mal sarf etmektir. Peki, bunda da israf olur mu? İnsan ne kadar infak ederse israf etmiş olur? Kur'an-ı Kerim'de muhtelif ayetlerde bu konu üzerinde durulmuş ve kişinin, kendisini başkasına muhtaç duruma düşürecek miktarda mal sarf etmesi israf olarak nitelenmiştir. En'âm suresinin 141. ayetinde ekinleri ve meyveleri verenin Allah olduğundan bahisle "hasat gününde onlardan yiyn, fakirin hakkını da verin, israf etmeyin" deniliyor. Burada "israf etmeyin" sözü "vermekte israf etmeyin, yani aşırı gitmeyin" şeklinde tefsir edilmiştir. Bu hususla ilgili şöyle bir olay anlatılır ki, bu olay aynı zamanda ayetin nüzul sebebi olarak gösterilmiştir. Sabit b. Kays (r.a.) hasat zamanında insanları hurma bahçesine girip üründen almaları konusunda serbest bırakmış, fakat bütün meyveler toplandığı için de ailesine hiçbir şey kalmamıştır. Bu yüzden de ayet nazil olarak orta bir yolu tavsiye etmiştir.

İsrâ suresinin 26–27 ve 29. ayetlerinde, "Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa haklarını ver, ama saçıp savurma. Saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridir. Zaten şeytan da Rabbine karşı büyük bir

nankörlük sergilemiştir. Ne ellerini bütün bütün boynuna bağlayıp kilitli tut, ne de sonuna kadar aç. Böyle yaparsan kınanan ve eli boş, açıkta kalan biri olup çıkarsın” buyruluyor. Bu ayette de açıkça infakta orta yol emrediliyor.

Furkan suresinin 67. ayetinde ise, infakta israf ve cimrilik etmeme müminlerin niteliği olarak gösteriliyor; ikisi arasında orta bir yol tutulması tavsiye ediliyor. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de “Sadakanın hayırlısı, kişiyi fakir/başkasına muhtaç duruma düşürmeyecek kadar olandır” (Buhârî, Zekât, 18) buyuruyor. Yine bununla ilgili olarak Hz. Peygamber’in (s.a.s.) malın tamamını tasadduk veya vasiyet etmeyi yasakladığı rivayet ediliyor (Buhârî, Vesâyâ, 2) .

İktisat Erdemi

İktisatlı yaşamak birkaç açıdan erdemdir. **Birincisi; iktisatlı davranmak, Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanmaktır.** Zira Allah (c.c.), yaratmada öyle davranıyor ve biz buna uygun olarak kâinatta azami tasarruf prensibinin hâkim olduğunu görüyoruz. **İkincisi; iktisat etmek nimetlere karşı bir hürmeti ifade eder, dolayısıyla manevi bir şükür ifadesi olur.** İsrâf ise bunun tam zıddına nimeti hafife almak anlamına gelir. Üçüncüsü; orta yol, insan hayatının her yönünde onun faydasına olan bir güvenlik şerididir, bu yüzden insanî erdemlerden sayılır. İnsan tavır ve davranışlarında orta bir merteye tutturdu mu, sırat-ı müstakimi bulmuş ve pek çok tehlikelere karşı kendisini korumuş olur. İktisat da ekonomik kaynakların kullanımında orta yol olduğu için bu da bir erdemdir. Hz. Peygamber (s.a.s.) de **“Bir kimsenin hayatında orta yolu tutması onun akıllılığındandır”** ; “İktisat eden geçim sıkıntısı çekmez” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/447) (Buhari, Rikak, 18) ve kendisi de öyle yaşamıştır. Bir sahabi diyor ki, “Ben Resulullah’ın arkasında namaz kıldım. Onun namazı da orta, hutbesi de orta uzunlukta idi” (Müslim, Cuma, 41, 42) .

Ayrıca insan onurunun korunması hususunda da bu erdemın katkısı çok büyüktür. Bunu Bedüzzaman hazretleri tarihten bir kıssa ile şöyle anlatır: Bir zaman, cömertliğiyle ünlü Hâtem-i Tâî’ye, “Sen kendinden daha aziz birini tanıyor musun?” diye sormuşlar, o da, “Evet öyle birini tanıyorum, yaşlı bir adam. Misafirlerime hediyelerle birlikte ziyafet verdiğim bir gün, dışarı çıkmıştım, baktım ki yaşlı, fakir bir adam, dikenli çalı ve gevenleri sırtına yüklemiş, götürmeye çalışıyor. Hem de dikenler bedenine batıp kanatıyor. Ona dedim ki, “Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; üç-beş kuruşluk çalı yüküne bedel belki de beş yüz kuruşluk hediye alırsın.” O ihtiyar dedi ki, “Ben, bu dikenli yükü izzetimle çekerim, taşıyım. Kimsenin minneti altına girmem.” İşte sahrada rast geldiğim o muktesid ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmerd gördüm.”

İktisatla Cimrilik Arasındaki Fark

İktisatlı davranmak bazen cimrilik olarak algılanmakta ve nitelenmektedir. **İktisatlı davranmak cimrilik midir?** Tabii ki iktisatla cimrilik farklı şeylerdir. Bedüzzaman Hazretleri bu ikisi arasındaki farkı şeklen birbirine benzeyen tevazu ile zillet, vakar ile kibir arasındaki farklılığı dile getirerek şu şekilde ortaya koyuyor: “İktisad ve hissetin (cimrilik) çok farkı var. Tevâzu, nasilki ahlâk-ı seyyiden olan tezellülden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memduhadır. Ve vakar, nasilki kötü hasletlerden olan tekebbürden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memduhadır. Öyle de: Ahlâk-ı âliye-i Peygamberiyyeden olan ve belki kâinattaki nizâm-ı hikmet-i İlâhiyenin medârlarından olan iktisad ise, sefillik ve bahillik ve tama’kârlık ve hırsın bir halıtası (karışımı) olan hisset ile hiç münasebeti yok. Yalnız, sureten bir benzeyiş var.”

Üstad, iktisat ile cimrilik arasındaki bu farklılığı sahabe hayatından tarihi bir olay anlatarak da ortaya koyuyor: “Sahabenin abâdile-i seb’a-yı meşhuresinden olan Abdullah İbn-i Ömer Hazretleri ki: Halife-i Resûlullâh olan Fâruk-u Âzam Hazret-i Ömer’in (r.a.) en mühim ve büyük mahdumu ve

sahabe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zat-ı mübârek çarşı içinde, alış-verişte, kırk paralık bir mes'eleden, iktisad için ve ticaretin medârı olan emniyet ve istikameti muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir sahabe ona bakmış. Rûy-i zemînin Halife-i Zîşanı olan Hazret-i Ömer'in mahdûmunun kırk para için münakaşasını âcib bir hisset tevehhüm ederek o imamın arkasına düşüp, ahvâlini anlamak ister. Baktı ki Hazret-i Abdullah hâne-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Sonra hanesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Uzaktan bakan o sahabe merak etti. Gitti o fakirlere sordu: "İmam sizin yanınızda durdu, ne yaptı?" Her birisi dedi: "Bana bir altın verdi." O sahabe dedi: "Fesübhânellah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde ikiyüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemâl-i rıza-yı nefisle versin!" diye düşündü, gitti, Hazret-i Abdullah İbn-i Ömer'i gördü. Dedi: "Ya İmam! Bu müşkilimi hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın." Ona cevaben dedi ki: "Çarşıdaki vaziyet iktisaddan ve kemâl-i akıldan ve alış-verişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadâkatin muhafazasından gelmiş bir hâlettir; hisset değildir. Hanemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve ruhun kemâlinden gelmiş bir hâlettir. Ne o hissettir ve ne de bu israftır." İmam-ı Azam, bu sırra işaret olarak, **فِي خَيْرٍ لَا كَمَا الْخَيْرِ فِي إِسْرَافٍ لَا** demiş. Yâni: "Hayırda ve ihsanda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur." hadisleriyle bu erdemi dile getirmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) sadece ekonomik konularda değil, hayatın her alanında orta bir seviye tutturmayı tavsiye etmiş

Sonuç

İktisatlı yaşamak, vasatı ifade eden bir davranış biçimidir. İktisat, hem nimete karşı bir saygı, hem nimeti verene karşı bir şükür ifadesidir. Aynı zamanda insan onurunu koruyan bir erdemdir. Bu yüzden Allah'ın hoşuna gider. Ekonomik kaynakların kullanımında haddi aşmayı ifade eden israf ve savurganlıkla, kaynakların yeterince kullanılmayıp saklanması anlamına gelen cimrilik, Allah'ın sevmediği davranışlardandır. İnsan ihtiyaçlarını karşılarken kendisi için bir güvenlik şeridi olan orta yolu takip etmelidir. Neyin ihtiyaç olduğuna ve ihtiyaçlarını hangi miktarda bir kaynak kullanımıyla gidereceğine akıl ve vicdanıyla kendisi karar verecektir.